

Մ Ե Ղ Ո Ւ Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ե Ն Ի

Բաժանորդացիս ստորագրութիւնը ընդունուած է
Թիֆլիսի մէջ Հրատարակողի, Եփրեմ Գրաւա-
ճուր, Պարոն Լեւոնի, Ինքիւստեանցի Գրատարան
մէջ, իսկ ուրիշ տաղաչներո՛ւմը Պարոն-Ելի Հո-
գաթարչոսաց Եփրեմ:

Ի բաժնէր շաբաթը մէկ անգամ ինքնադատութե-
ամէն շաբաթը, եւ պարէմն գինն է վեց ճա-
նէթ իւր Թիֆլիսցո՛ւմը եւ իւր ուղարկելով ու-
րիշ տաղաչները:
Ու որ ուղենաց զաճառանդանութեան իմն ու-
րիշ Գործի վերաբերեալ յայտարարութիւնն որ-
պէս Լրագրի մէջ, ամէն 4 րոտի համար ին-
քորի 1 ինդէի արժանի:

Լ Բ Ե Գ Ի Բ

Ռ Ե Ղ Ո Ւ Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ե Ն Ի Բ Ե Ն Ե Ս Ի Ր Ե Կ Ե Ն Ե Ւ Ե Ռ Ե Ւ Տ Ի Ր Ե Կ Ե Ն

Համար 9. Եւաջին տարի. Մարտի 1

1858 ամի:

Եւ Հարազատ Մեղուն Հայաստանի

Ի զիմաց կապիտան Պետրոս Մատթեանի Սէյեաթ
կոչեցելոյ:

Ղ 13 յունվարի 1858:

Ղ Այլոց ձորն Հայոց:

Բարե եկիք քաղցրիկ մեղու,
Բեզ էր ըսպատում Հայաստան.
Եյթ երկար Թողեր նրան դու
օտար մեղուաց տպաստան:

Գալըք բարե եւ շնորհաւոր,
մօտրս արի ստրդ պաշեմ.
յուսամ լինիս աշխատաւոր,
որ այլոց մօտին չամաշեմ:

Փառք Եստուծոյ որ Հայաստան
ուսողեան դետովք գրախախն
է մին ծաղկալից բուրաստան,
եւ մեծ բանտիւք քա բաղդին:

Շնորհիւ Ռուսաց քոյ Հայերդ,
խաղում են սակաւ արծաթով.
երբ վայելեն անկեղծ սէրը,
քեզ կըսախայանեն ապաշով:

Եւստ սրգ Եգուլեցոյ (*),
մի միայն Սիւնեաց աշխարհին
որպէս օտար աղքաց եղոյց,
կըճգէ քեզ յսակէ դարբն:

Շատուց է, մեղրի կարօտ է
քո Մատիւ Հայաստանին.
ծաղկալիք գարունն մօտ է,
փութմ, քաղցրացո՛ւ բերանին:

Հայք բանասիրութեան մասին
ուրիշ աղգելից են աւել.
դու էլ նրանց հետ միասին
բեկըսեա՛ւ աղգին համբաւել:

Եւ ինքս աղգով բուն Հայ եմ,
Թէ եւ անունըս Սէյեաթ է.
այս երգը քեզի կընծայեմ,
սիրուն Մեղուն չառես վատ է:

Ռ Ե Ղ Ո Ւ Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ե Ն Ի Ռ Ի Ր Ե Ր

Բեռլին. Փետրվարի 13 (Նոռդ). Ֆիլեպի աղիւ-
տանա ԿԵՅԱՆԻՆ ԱՆԻՐԱՍԵՆԴԻ 2. գնդա-
պետ Սէյեաթի Կայսերական Տան շնորհաւորութիւնը

(*) Եգուլեցի բարեճնունը. Եւստիս Եգու-Տէր Մկրտչ-
չեանց Եգուլեցին. մինչ ցայսօր առաւել քան զ90 հա-
ղար մանկթ ընծայեալ է ի պէտս Եստուածահաճոյ գոր-
ծոց վերաբերելոյ Թէ առ տէրութիւնն Ռուսաց, եւ Թէ
առ աղքն մեր:

մատոյց Արքայական գերդաստանին: Բայցի սրանից, զբն-
դապետ Սեյման բերուց **ՆՈՅԻՆ ԿԱՅԱՆՐԱԿԱՆ**
ՄԵՃՈՒԹԵԱՆՑ Ինքնաձեռագիր նամակքն, և
սրբոյն Եկատերինեայ կարգի մեծ խաչի նշանքն **Նորուն**
Արքայական Բարձրութեան Գրեղբին Սելեւր Պրուս-
սիայ արքայորդայ ամուսնոյ համար:

Յունաստան. Աթինք, փետրվարի 12: Թաղա-
ւորն Թադուհին, պարտականք, երեսխմանք սյրոց աղ-
դաց, ծովապետ և ամենայն մեծաւորը նաւահանգստաց
պէտք է զնան **Նաւալիա** մեծամեծ տօները. որ թմն թա-
ղաւորի 25 տարուայ գահակալութիւնը լրացիլ է:

(Եօռդ). Թափոս Լլլուն անդղտային, որոյ համար
Լնդղից օրագիրներն խօսում են որպէս զխաւոր պատ-
ճառ դարանախարութեան յունկարի 14ին, նորանց հա-
մարիցն է, սրբ միւս օրն յունկարի 15ին թախկացան:
Ուրի գեռ չեն գտել:

Փարիզ. փետրվարի 8: Երեկ օրէնաստաց ժողովոյ
գումարման մէջ ընդունվեցաւ օրէնքն հասարակաց ապա-
հալութեան մասին 227 ձայնից առաւելութեամբ 24
ձայնից դէմ:

Եունկարի 14ի դաւադործութեան դատն պիտի
սկսուի դատարանումը, ինչպէս յառաջ նշանակած էր
փետրվարի 25ին:

Տրապիզոն. յունկարի 18: Չեքեզները մեր քա-
ղաքը խռովութեամբ լըրին գերիքներէ առաւտոր անե-
լով, որոնց Սե ծովի արեւելեան ափինից բերել էին էս
տեղ, որ Ստամբուլումը ծախեն:

Լհա մի քանի ժամանակ է, որ իբր 100 Չեքեզ-
ներ գանդիւմ են էս տեղ գերիքներով, կնանկներով և ե-
րեխանցով. նոքա կամեաւ են Ստամբուլ գնալ, բայց
Ռուսաց Կօնսուլ պարոն Յօշին դէմ կանգնեց էս զը-
նալուն. նա ընդ հաւառակն կամեաւ էր (գերեաց տուր-
եառութեամբ ծախելը կարելու մարդ, որ նոքա Չեք-
քեզստան յետ դառնան, և առաջարկեց նրանց անցա-
թուղթեր:

Չեքեզները կամը չտուին, որ Կօնսուլն այս ցանկա-
լութեան հնազանդին, նաեւ մինչ այն ատիժունը հասան,
որ սկսան պարոն Յօշինին տպաւնալ (հալածակայ տալ),
որ նրանց սպառնալեացն ամենեւին միտք չգրաւ: Ռու-
սաց Կօնսուլը սպասում էր, որ նրանք սկստ անեն անցա-
թուղթերը (սպասարտ փեր տօնեն ու յետ դառնան նա-
ւահանգիստներէիցը մէկը, որբ բաց են տուրեառութեան
համար: Չեքեզներն փորձ արին, որ Լ յոյսով չդիմաւոր
մանեն, որ այսօր դուս է գնում, մերժեցին և չընկալան
նրանց նաւի մէջ: Օ պրոցած հաւարկեցան նոքա, սպա-
ռաղինեցան ոտից մինչև ցզլուի, և կիտուեցան հրապա-
րակի մէջ: Լ նուղից նոքա դեպպն դեպպանի վրայ դը-
կեցին Ռուսաց Կօնսուլն մօտ, որ ոտիպեն նրան իրանց
անցաթուղթ տայ Ստամբուլ գնալու համար, տպաւնալով
այրել Կօնսուլութեան տունը, և սպանել Կօնսուլն, թէ
որ նա չէ ասի, և չկատարի իրանց սրահանջմանը:

Բոլոր քաղաքը Չեքեզներէ մշտունի մէջ հաւա-

քուին տեսնելով ստատիկ խռովութեան մէջ ընկաւ, և
ժողովեցան ի հրապարակ տեսնել, թէ ինչէ դործվում:
Մի և նոյն ժամանակումը միւս մնացած Կօնսուլները
աճապարեցին օգնութիւն անել իրանց ընկերին: Փրան-
ցուցներէ Կօնսուլ պարոն Բենեդեկտտի իւր կանցելարի
կառավարիչ պարոն Մոսսոնի հետ, և Լնդղիցաց Կօն-
սուլն գնացին Ռուսաց Կօնսուլն մօտ, ամէն էլ սպա-
ռաղինաւ (կարաղաւորված): Բայց ի սրանց Ռուսաց
հրապարակքն, որբ դանդում են այս տեղ գալով ու գնա-
լով, և միշտ կենում են էս երկրումը, շուտ արին զէն
փեր տաւան և միացան իրանց մեծաւորի հետ: Լս բոպե-
լին ինչ ժամանակ էս էս գրում եմ ձեզ այս բանը,
500 մարդից աւել (ուրիշ Կօնսուլներէ պաշտօնեացքն
հետոյ չգրելով, կանգնած են քուչում Կօնսուլն լու-
սամաւաների տակը, մնալով նրանց վրայ տարւան, և ի-
րանք լիովին պատրաստված են դէմ կենալ և յետ դարձ-
նել Չեքեզներէ յարձակում:

Կովի. փետր. 20. № 15:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԵՕԳԱՅԻՆ ԵՐԻ:

ԱՇԽԱՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ:

Չորս չնչին կենդանի աղիկար ղեռան
մեկս մեկու հետն խօսիլ սկսան:

որդանն, շերամն, միջնն, մեղան,
ամենն իւր գործոյն տալին էր գովասան:

Որդանն ասում էր էս ձեր առաջին
թէպէտ կերպարանք փոքր եմ և չնչին,
բայց յոյժ անուանի եմ մարդկերանց միջին,
չեմ այլ գեռնոց նման զաղիք անուխտան:

Լս եմ ներկ պատուական, կարմիր ծիրանի
ինձանով ներկեալ գայնի ոչ երանի,
մարդկերանց օգտակար և յոյժ պիտանի
նաեւ պատճառ լինիմ ես հարստութեան:

Շերամն սկսաւ խօսիլ պարծիլով,
մեաւքսեայ սաւայիւ արբշում թերով,
էս միայն ինձ համար բոյնս գործելով.
յօրինեմ գլեւտից նիւթն պատուական:

Սարդիկ ինձ ծաւային յամենայն աւուր,
թթեւաց տերեն տան ինձ կերակուր.
աշխատանք նոցին ոչ լինին ի դուր.
մէկին ասանապատիկ յինէն ասանան:

Դիւ մետաքսն գործեն զանազան կերպա-
յօրմէ առնեն նաեւ որբազան սպառ.
որով մարդիկ զարդարին միշտ և հանապաղ
հանդերձիւք հոգեւորք և աշխարհական:

Լս ապա միջնն սկսաւ խօսիլ,
ընկերաց առաջին իւր գործն տալ,
թէպէտ ոչնչ: գորով կենդանի էս էլ,
արարքով լինիմ մարդկանց խրատական:

Եւ իմ դործիս վերջն երկար նկատեմ,
 ծաղկութիւնն աշխարհում խաղառ կրտսեմ.
 Իսկ բոլոր ամառն սաատիկ աշխատեմ,
 պատրաստեմ կերակուր վառն ձմեռան:

Մեծ արքայն Սողոմոն ճարտար խնամաւոր,
 իմ մօտն ուղարկէ անպիտան մարդուն,
 առէ՛ թէ նախանձիւր դու այն կենդանայն.
 Ընր աշխատասէր միջնիկ նման:

Եւ ապա մեղուն էլ խօսիլ սկսաւ,
 յորժամ որ ընկերաց պարծանքն լաւ.
 Եւ շատ դերպանց եմ ձեզանկն ասաւ.
 Իմ պատուական գործով եմ յոյժ աննման:

Ինձ այնու առաւել դերպանց կարծեմ,
 որ անդադար տնիւ ծաղկունքներ ծծեմ.
 Իսկ վառն աշխարհի քաղցրութիւնն դործեմ.
 Խորթա՛սհամ ճաշակ յինկն ստանան:

Մարդիկն վայելին քաղցրութեամբ իմով.
 այն պատուական մեղեր խորթիկ համով.
 Եւ ճարտար զարդարին իմ արիւն մամով.
 Հանդէսդն հատանին վառաւորութեան:

Եւ դաք մանկունք խաճեմք ընթերցողք երգոյ.
 Ի վերայ բանիս մի՛ լինիք ասարկոյս.
 Ի ստուած՝ որ ստեղծեց կենդանի մարդոյս,
 մարմնով զգայական հոգւով բանական:

Եւ ին կենդանեաց առցաւք բարի օրինակ,
 լցուք աշխատասէր նաեւ դահճունակ.
 Հեռեւիմք ուսանիլ ամէն ժամանակ.
 որ մենք էլ օգտակար կը լինիմք մարդկան:

Սայեադ օղ իս խնդրէ ցանկութեամբ բարի,
 լցուք առաքինի գործքերով արի.
 Եւստ վայելեմք մարմնով բարիս աշխարհի.
 Հանդերձեալմն կեանք յաւիտենական:

Ծերով, Թոյնեղը Թափեցին իրար վրայ, և իրիտանով Թըշ
 նստեաց հետ պատերազմեալ միմեանց դահճի՝ դարձան և
 իրանց մէջ պատերազմ՝ բաց արին, որով և Թշնամիքը
 յաջողութիւն դանկտով առին երկիրը, կատարեցին, դե-
 լի վարեցին ու ցրուեցին ժողովուրդը: Եւ վիճակի մէջ
 գտնվեցաւ և Լ. Նի հոգաւոր երեւելի քաղաքը: Եւստ
 որ երբեմն Հայոց Թաղաւորաց Բաղրատունեաց Լ. Թուն
 էր, հիմիկ քանդած ու քարայտակ է. նա՛ որ երբեմն
 բաղնամարդ քաղաք էր աշխարհիս վրայ, այժմ մէկ հաս-
 բնակիչ էլ չունի: Ո՛րք են նրա Թաղաւորական մեծա-
 շին պալատներն, ո՛րք են իշխանաց ապարաններն, այժմ
 հողն հետ են հաւատարմած, ո՛րք են հաղար ու մէկ ե-
 կեղեցիքը, որ հաստատուն վրայութիւն էր նրա բնակ-
 չաց շատութիւնն, և ժողովուրդն ու իշխան երգումն էր,
 այժմ քանդուած և կործանուած են, ո՛րք էլ ուր
 ճառ էս ամենին, եթէ ոչ նախանձը, անպիտանութիւնը և
 անմարմնութիւնը: Լ. թիտակէս վարդապետ Լ. տափ-
 վերացին՝ որ Լ. Նայ քաղաքի պատմութիւնը գրել է, իր
 ընկալանաւոր էն Թշնամութիւններին, հապէս է նը-
 կարագրում էն ժամանակիւյ ժողովուրդեանն. և այս անդ-
 դեմն ենք, որ ամենեւին կարգան:

Քանից իշխանք արդէն կեն մարդասէր, և դա-
 ւաւորքն արդարադատք և կաշառուցն ներողք: Սաճա-
 ռականք եկեղեցւոյ շինողք և զարդարիչք, կրօնաւորաց
 օթեանք և հանգուցիչք, և առ աղքատս ողորմածք և
 զարմանիչք: Ո՛չ գոյր խաբէութիւն ի վաճառան, և ոչ
 նենդութիւն ի տուրեառիկ իրիտանան: Ինդ բարեա-
 ռանք էր վաշխից և տոկոսայն շահքն, և խտտեալ և
 անարդեալ էր ի նուէրն ընծայից պատարագ նոցա: Լ. մե-
 նեցուն մի նախանձ էր բարեպաշտութեան. քահանայք
 նոցա սրբակայք և ազօթասէրք, և եկեղեցական սպասու-
 հրք և հպատակք: Սաճա՛ն որոյ և վաճառականք արդ-
 վառաւորք, և օրնողք Թաղաւորք ազգաց: Եւ իբրեւ ակն
 մի պատուական լուսաւոր պայծառութեամբ վայելք քա-
 ղաքս մեր ի մէջ ամենայն քաղաքաց, ամենեւին դեղե-
 ցիկ, բոլորովն զարդարուն:

Իսկոյ յորմէ հետէ մահն յեկեղեցիս մեր Սերաբա-
 յէք և Պիհոնացիք, և արդարութեան օրէնքն յանկրա-
 ւութիւն դարձաւ, և յարգի՝ եղև արծաթաթիւնութիւն
 քան զստուածութիւն, և մամնայն քան զԲրիս-
 տոս, յայնժամ ամենայն համեստութիւն կարգաց զա-
 ռածեալ՝ յանկարգութիւն դարձաւ: Իշխանք արդէն դո-
 ղակիցք եղին գողոց, վիճազորք և արծաթայ ծառայք.
 դատաւորք արդէն կաշառաւորք և վառն կաշառաց պող-
 նոյն դերաւուն, և դատաւորան որոց ոչ առնէին, և
 յերաւունս պրեաց ոչ խնարհէին: Սաշխից և սոկո-
 սեաց օրէնք եղան, և ցորենայ բաղնապատկութիւն, ու-
 թով երկիր պղծի և արգելու զարգանք առ ի սարլոյ ըզ-
 արտող ի ժամու իւրում առ ի կերակուր մարդկան:
 Ո՛ր խաբէր զընկերն պործէր խնամաւորս գոլ, և որ յախշ-
 տակէր ստէր, Եւստ հոգեւ եմ: Օտուես անանկաց, սոլ-
 քոտոցն, և զսահմանս անդատանայ նոցա յախշտակին
 մեծատունքն, և զհաթիւր ի լսելիս նոցա ստուածապա-
 տէր անկէքն գրեալք ի ձեռն Սափեսի ծառայի հեռուն:
 Եւ ինձեալ է, առէ, որ յախշտակէ զարտս ընկերին,
 Եւստ զոր բարձրն Եսայիաս բողոք բարձեալ սաստի այն:

1851 ամի:
 Մայիսի 16:
 Եւստրատիան:

Յովհաննէս, Ս. Սայեադն
 վկայ:

ԲՕԳԱՅԻՆ ՊԱՏՄԱՌԹԻՒՆ

ԸՆԴՈՒՄԻՆ

Չկայ աշխարհի վերայ գեղեցիկ քան քան զսէրք, և
 չկայ վառ-Թաղաւորն քան զսատկութիւնը. առաջինն աշ-
 խարհաշինէ, Թաղաւորութիւն հաստատող, բոլոր մարդ-
 կերանց մէկ հոգի և մէկ մարմնն շինող. Թշնամաց յաղ-
 Թօղ, երկիրը անվնաս պահող, ժողովուրդեան կրօնկա-
 թիւնը անկասցեող, և միանգամայն մայր խորհրդութեան
 և մխարանութեան. իսկ երկրորդն՝ կործանիչ աշխարհի,
 վերջացնող Թաղաւորութեան, Թշնամութիւն սերմանող
 մարդկան մէջ, երկիր ապականող, ժողովուրդեան աղքա-
 տացնող, և միանգամայն մայր խառնութեան և անկա-
 բարութեան:

Քանի քանի Թաղաւորութիւններ, աղղեր, ժո-
 ղովուրդներ, աստկութեան և անմարմնութեան կաթն ծը-

բել վախճանեալ տաղեր ցանկութիւնը, սկսաւ աւարտել Կաթողիկէ եկեղեցւոյ պահաւ շնորհածիւնը, ինչպէս որ ցոյց է տալիս հարստային կողմի պատի վրայ դրած գիրը, որ բառ առ բառ այս տեղ դնում ենք, ի թվին հայոց 450 (1001) և Հռոմոց 219 ՚ի ժամանակս Բնութաւածապատիւ և Հոգեւոր տեսաւն Սարգսի Հայոց Կաթողիկոսի, և ՚ի մեծախառ թագաւորութեան Վազկայ Հայոց և Սրայ Շահնշահի, եւ Կատրանի դէ թագուհի դուստր Սատակայ Սինեայ թագաւորի, յորդրմութիւն Բնութոյ ապաւինեցայ և հրամանաւ առն ինչ Վազկայ Շահնշահի շնեցի գտերը Կաթողիկէն, զոր էր հիմնադրեալ Սեմին Սմբատայ, և կանդեցաք տունն Բնութոյ նորոգ և կենդանի ծնունդ հոգեւոր և արձան մշտնջենաւոր, զարդարեցի և զարդուք պատուականօք, նուէրք ինձ ՚ի Քրիստոս և զարմից իմ, և որդւոյ Սմբատայ, Բնատայ և Բշտոյ, հրամայեալ եմ ես տէր Սարգիս սպասաւորաց եկեղեցւոյս, յետ եկեց բարեւ պաշտ թագուհւոյս զվարդափառին յիննակի միոջ քառասնիւ կատարել տնտեսիան մինչև ՚ի գալուստն Քրիստոսի, եթէ որ զարձանագրեալդ անխաթ առնէ, դաւապարտեալ եղցի ՚ի Քրիստոսն ՚ի վեց ունգ ամացն Բնութեան, ՚ի ձեռք ամի մարմնանորոյ Բնութեան բունի, . . . ժամի հաւատարմի ՚ի Քրիստոս Հայոց գրեցաւ յիշատակարանս ՚ի ձեռն իմնիկի, :

Բ. յս քաղաքը երբ որ չորս կողմէն անսովի պարսպով պատեցաւ, էն ժամանակը ամէն երկիրներէն եկան և բնակեցան որս մէջ և լցուեցաւ մարդկերանով, շենեցին մեծամեծ և հոյակապ տներ ու ապարաններ, աւելի քան հարիւր հազար, և եկեղեցիք հազար ու մէկ, որ ռամկենքը տալրութիւն էին արել երգում ուտելոյ ժամանակը առել, Բնի քաղաքի հալար ու մէկ եկեղեցին վկայ է. և յետոյ 993 թուին Հայրապետութեան Բնութեան էլ հաստատեցաւ Բնի քաղաքումը և նստաւ Հայրապետ Սարգիս Բ. Բնի պապէս սրբան որ նախաբարները և իշխանքը հնազանդ և խաղաղ էին թագաւորին հետ, Հայաստանը սկսաւ հանդարտութիւն վայելել, և ամենայն բարութեամբ լցուիլ, Թշնամեաց ոտքը կտրվեցաւ բոլորովին Հայաստանիցը, և ոչ ոք չէր համարձակում պատերազմ բաց անել, Հայաստանը զարգարված էր ինչպէս նորահարս Բնի քաղաքը հեռու հեռը լցուեցաւ բնակիչներով, բարեկարգութեամբ և շենութեամբ, և օտար սոգերը հնազանդ էին կարծում թէ՛ Հայոց աշխարհի մեծ մասը հետեղ են բնակվում, որովհետեւ ամենի աչքին ոչ միայն նախանձել էր դարձել, այլ և զարհուրելի Վազկի թագաւորի վախճանեցուց յետոյ 1020 թուին նստաւ նրա անդրանիկ որդին Զովհաննէս, և թէպէտ սա ինչօք էր, բայց քաջ մարդ չէր, և Բնոյ վախճանագրութեան պատճառ դառաւ:

Թուին 1021 թագաւորն Սրայ և Բնիսպաղ Վորդի ապստամբեցաւ ՚ի Զունաց, և խորհրդական և օգնական էլաւ սրան Զովհաննէս թագաւորը, Երբ որ էս ապստամբութեան համբաւը իմացաւ Ստիլ Կայսրն Զունաց, եկաւ ու ոսմանիս արաւ Սրաստանը և Վորդի թագաւորը բիւ պրծաւ, որ բռնվեր, էս բանը որ իմացաւ Զովհաննէս թագաւորը, սիրտը ահ ընկաւ, չընդիմէր թէ իրան հետ էլ կռիւ բաց անէ, և երկիրը քան

դէ, և ցանկարձ էլ համբաւ ստացաւ, թէ Կայսրն Ստիլ մեծ զօրքով դալիս է Հայոց վրայ, թէպէտ նա Հայաստան չեկաւ, այլ հրապարակեց իրաւոր դնայ ձեռն առնող կայսերու համար, բայց Զովհաննէս թագաւորը վախեալով և տեսնելով թէ չէ կարող նրա հետ կռիւ ստիլ, միտքը դրաւ որ իւր աշխարհքը տայ կայսրին, և թշուառ մեաց ձեռքէն աներկիւղ մնայ, մանաւանդ դաւաճ չունէր թագաւորութիւնը ժառանգելու, վասն որոյ 1022 թուին Վեարոս կաթողիկոսին միջնորդ ուղարկեց Կայսր մօտ, որ հաշտութիւն խօսի, և թուղթ էլ գրեց թէ տալիս է Բնի քաղաքը Զունաց, և նրա բոլոր գաւառները, ինչպէս թէ միայն որ բարեկամութեամբ մնայ Հայոց հետ և սղաշարանէ իրան, քանի որ կենդանի է:

Երբ որ Ստիլ Կայսրը ստացաւ թուղթը և կարդաց, շատ ու շատ ուրախացաւ, ՚ի հարկէ կուրսխանայք հապտի անիւթը թեան վրայ, վասն որոյ էն թուղթը զգուշաւոր տեղ պահեց, և շատ սէր ցոյց տուեց Վեարոս կաթողիկոսին, ու պահեց փոքր ժամանակ իրան մօտ: Երբ ջրօրհնէքի տօնը եկաւ, Կայսրը հրամայեց Վեարոս կաթողիկոսին, որ ջուրը օրհնէ իրա առաջին Հայոց ծիւտով, և օրհնելու ժամանակը հրաշք էլաւ: Երբ հայրապետը ջուրը խաչակնքեց կենաց փայտով, էն բոպէին դէտը կանգնեցաւ փոքր ժամանակ, և չգնաց, և երբ սուրբ մեռնը թափեց, էն ժամանակը ջրիցը լուսի շառագալով ներ ծագեցան, որ բոլորն էլ տեսան, և Կայսրն շատ զարմացաւ իրան մեծամեծներով, և պատուեց հայրապետին ու արձակեց:

Ստիլ Կայսրը մեռնելուց յետոյ նստաւ նրա եղբայր Կոստանդինը, և սա երեք տարի թագաւորութիւն անելով, հիւանդացաւ 1028 թուին, և տեսնելով թէ մեռնում է, հրամայեց իրան ծառայիցը, որ մէկ հաւատարիմ մարդ գտնեն Կոստանդնուպոլսումը Հայոց ազգէն, և ման գալով դտան մէկ քահանայ Կիրակոս անուն, որ առաջ Կաթողիկոսարանի հիւրընկալն էր, և գնացել էր Կոստանդնուպոլսի, Երբ որ տարան կայսր մօտ, կայսրն հանեց ու առաւ նրան Զովհաննէս թագաւորի թուղթը, որ առել էր Ստիլն Բնի քաղաքի և նրա դաւառների համար, և ասաց, տա՛ր էդ գիրը, և տուր քո թագաւորին, և իմ բերանիցը ասա՛, թէ որովհետեւ ամենայն հոգածին մարդոյ նման ինձ էլ հոտաւ մահը, ա՛ւ քո գիրը, և քո թագաւորութիւնդ տուր քո որդւոյն կամ քո ազգին մինչ յաւիտեան: Յետոյ ասաց Կիրակոս քահանային, թէ տես, ի՞նչ քան է իմ դուր ձեր ազգի վերայ, դուք էլ օրինակ առէք, և ունեցէք ձեր մէջը սէր և միտքամտութիւն, և եթէ դուք էլ հաւատարիմ կ'գտնվի, մեծ լաւութեան կը հասնվի, բայց Կիրակոս քահանայն առաւ թուղթը, ու պահեց իրան մօտ թագուն:

Երբ որ Ստիլն իշխանը նստաւ կայսր Զունաց ազգին, էն ժամանակը Կիրակոս քահանայն 1034 թուին գնաց կայսր մօտ և՛ առաւ նրան իրան մօտ պահած թուղթը, իսկ կայսրն ուրախութեամբ տուաւ էն քահանային մեծ փող, և թուղթը պահեց թագաւորանիս դիւանի մէջ, պաշտում էր Զովհաննէս թագաւորի մահուանը, որ Բնին առնաւ և բոլոր Հայաստանին տրեք: Բ. յս քահանայի անօրէնութիւնը և երկրորդ Զորաց ըէ

նիլը ևն թղթի ծախելովը ի՞նչքան նեղութեան, ի՞նչքան չարչարանքի, ի՞նչքան արեանհեղութեան, ի՞նչքան քաղաքների բանդվելու պատճառ դառաւ, կարդալը կռահեց Մարտակիս Խառնիկը աղաւթի պատմութեան, որ համառօտ դնում ենք հետեւ, ի՞նչ դառն վաճառուն պետիկ, քանի՞ անձանց զանձն պարտական կալայց, քանի՞ եկեղեցիք ՚ի ձեռն վաճառուն պետիկ աւերեցան, քանի՞ դաւաք անմարդ յամայն դարձան, քանի՞ մեծանկատ աւանդ մարդութեան ՚ի բնակաց եղին, . . . Եւ յա վաճառ անմարդադոյն դու թուի ինձ քան զՅուդային, քանզի անդ թիպէտ վաճառօղն քնդ պարտաւոր, այլ վաճառն դինք վերաւթեան ամենայն աշխարհի . . . Իսկ աստ վաճառօղն յոյժ ապառուժն և ամարդի. զի այսրան չարեաց զանձն պարտական կալայց, զի այդի՞ զոր անկեաց Տէր, և մշակեաց Խառնիկն մեր իւրով հնդկատանամեաց քրանալը աշխատութեան, նա քակեաց զգանի նորա, և հորձանեաց զաշխարհս նաւա. և արար զնա կիսան անցաւորաց, մինչև ապականեաց զնա խոզ անառախ, և կենձ վայրի ճարակեցաւ ՚ի նմա, ըստ դաւթեան ողորոն, . . .

Երբ որ 1059 թուին մեռաւ Յովհաննէս Թաղաւորը, և ինքն չունէր ժառանգ թաղաւորութեան, մնաց Հայոց աշխարհքը առանց թաղաւորի երկու տարի, և թեպէս Յովհաննէսի եղբայր Լ. շտի որդի Գաղիկն 14 տարեկան էր օրինաւոր ժառանգ թաղաւորական Լ. Թուռին, բայց Հայոց նախարարները անմիաբան ընելով միմեանց հետ, չէին հոգի անում թաղաւորութեան կանդնեցեալ համար, ևն ժամանակ նախարարներէն մէկը աւանտով Սեա Սարգիս Սիւնի, նման ուրացեղին Սասակայ Սիւնի, պատճառ էլաւ մեծ կատարածի իրան անհաւատաւորութեամբ և թշուրթեամբ, ծածուկ ունենալով սրտի մէջը Հայոց թաղաւոր ընելու, Սիւնիէլ Սարգիս լսելով Յովհաննէս թաղաւորի մահը, ուրախացաւ շատ, և մաքումն դրեց, որ տունու Լիւն քաղաքը և աշխարհքը ինչպէս իրան անկախան ժառանգութիւն, որովհետև ձեռքն ունէր խառնան թուրքը, վասն որոյ դեսպան ուղարկեց Հայոց մօտ, և պահանջեց Լիւն քաղաքը ևն թղթի զօրութեամբ, բայց Հայքը համաձայնեցան առ, որովհետև Հայաստանի քաղաքների բոլորն էր, և թաղաւորութեան Լ. Թուռն էր, թեպէտ Սիւնիէլ Սարգիս շատ դեսպաններ ուղարկեց, որ խաղաղութեամբ տան, բայց հնար չէլաւ տալու, վասն որոյ 1041 թուին հարկեր հաղար զօրը հաւաքեց և ուղարկեց Հայոց աշխարհի վայր, Սրանց առաջը գնաց թաղաւոր Սեա Սարգիսը, և օղնական էլաւ չարութեան մէջ, Սրանք էլ երեք անգամ եկան ու կողպանեցին Հայաստանը, և չորս անգամին պատեցին Լիւն քաղաքը, Հայքը տեսնելով էս անիրաւ շարժողութիւնը Յունաց, տուհաւորակ լքցուեցան բարկութեամբ, և որովհետև դեռ թաղաւոր չունէին, դրնային Պահաւունի Սահրամ զօրապետի մօտ, և ինդրեցին կուլ տալ Յունաց հետ, տեսելով թէ՛ մեր ունիւրս պարտատ ենք մեռնելու, բայց չենք մեռնել, մինչև որ մեր թշնամեացը չապանենք, որ անմեղ տեղը եկել են մեզ վրայ, և ուղում են մեր աշխարհքը յախշտակել, հետեւելով Սահրամ Յունաց մեծ պատրաստութիւնը, առաւ իրան հետ 50,000 հեռակի և 20,000 ձիաւոր,

ուր, ու գուրս եկաւ ծաղիկոյն աստած դռնիցը, և իրան զօրքը բաժանեց երեք, և յանկարծ ինչպէս կարկաւ թաղիկան թշնամեաց վրայ, և թրի բերան տաւին, կոտորեցին ու քշեցին, արևուր ինչպէս ջրհեղեղ թաղում էր Լ. Թաղաւորի դեմը, ու ջուրը կարմրէր ներկում, իսկ փախչողները Հայոց զօրքի գետնայն շուարված, փախչելու ճանապարհը կարցնում էին, և թրի բերանն էին ընկնում, և շատերն էլ ցնդուած, մարմնած գետնի վրայ, որ փախչին, բայց խեղդվում էին: Եւ հապէս էն սարսափելի պատրաստութիւնը Յունաց, էս կատարածի տակն էր ընկել և առհասարակ գետնում էին, լաց էին ընում. աղաչում էին Հայերին դադարեցնել էս անիրաւ կատարածը, բայց լսող չէար, էլ կատարել իրան կարողով գնում էր, մինչև որ մեծն Սահրամ սիրաւ մղկտաց, և զօրքի մէջն ընկած աղաչելով, հաղիւ թէ՛ կանդնացրուց կատարածը, և մնացած ապրածները Յունաց զօրքն փոխան իրանց աշխարհքը: Իսկ Սեա Սարգիսը, որ օդնական էր Յունաց, երբ որ տեսաւ Հայոց յաղթութիւնը, երկու ձիաւորով ազատեց իրան, և մտաւ Լիւն քաղաքը, որպէս թէ ամենեւին բան չլիտէ:

Հասարակաց ասած է, թէ տանը որ սկստուր չլինի, հարմուրը շուշուր կ'իտաղան, հապէս էր սղորմելի Հայաստանի վիճակը, որ դեռ թաղաւոր ունեցած ժամանակը իրար միտն էին ուտում անմիաբանութեամբ, ուր մնաց անթաղաւոր ժամանակումը, աղբը աղբի հետ էր կախում, ամէն մէկը ուղում էր առաջին լինի, ամէն մէկը ուղում էր ինքն թաղաւոր լինի, և սղորմելի ժողովրդեանն էին կոտորում, ու արեւալ գետերը ներկում: Եւ Սահրամ և Սաւրի թանհոյն Բաղաւորին Լիւն քաղաքը Յունաց խոշորով դրոշմած, և անախ տեսնելով Հայոց աշխարհքը (այսինքն իրան աղբը, առաւ զօրքը, և թաղիկ Շիրակայ կողմը, կաշապեց շատ տեղեր, գուցէ երեք ձեռքը դէ, և իրան կամենան թաղաւոր Սայց Սահրամ զօրապետը թէ և ճերպեղ էր, քիչ զօրքով դուրս եկաւ Սաւրի դէմը և ամսթով յետ դաւձրուց, և կրկին կոտորվելուց յետոյ, Սաւրի ճանդարանեցաւ իւրան երկրումը: Սայց Սահրամ Սարգիսը ամենեւին սիրաւ չուղեց, և զօրքաւ Լիւն քաղաքի բնակիչներէցը շատերի միաբը և ուղում էր բռնի թաղաւոր դառնայ Հայոց վրայ, բայց Սահրամ և ուրիշ իշխաններ չլիարանեցան և բերին Լ. շտի որդի Գաղիկին, որ էր Յովհաննէս թաղաւորի եղբոր որդին, և օծեցին թաղաւոր 1042 թուին Եւ ի՞նչ օգուտ երբ որ Սարգիսը իրան չարութեան յետ չեցաւ և քանի հոգի նախարարներ էլ իրան կողմը դրեց, ու թաղաւորութեան բարձրելու պատճառ դառաւ, ինչպէս կ'երևայ:

Շարունակութիւն ՚ի միւս թերթին

Եւ ի՞նչ օգուտ երբ որ Սարգիսը իրան չարութեան յետ չեցաւ և քանի հոգի նախարարներ էլ իրան կողմը դրեց, ու թաղաւորութեան բարձրելու պատճառ դառաւ, ինչպէս կ'երևայ:

Եւ շարահերթը մէ ուլ չկայ, որ անառաւմ յառաջ գնայ, այսօր կրկին վաղեմն վերջ կ'ընէ և անուն իւր տալիս:

Լ. յապէս ես ել խորհուրդ արե
դարձ գտանել ինձ անպատուի.
շատ ման եկայ դէս դէն ընկայ,
նոր բաղդ ճարել ոչ կարացի:

Ի՞նչ անեմ Տէր Աստուած բարե.
ես ինձ ու ինձ արթնի արե.

գրուիտ ծռած ամէն բայի,
ճիւղս թռչում էր Եւրպի:

Գնացի առ ան, առի Եւրպի,
ի սեր վերջին ինձ ճար արե.
վերե Աստուած ներքեւ դու,
ինձ մէկ դուռը դու բաց արե:

Բաց շատ լու մին բան կանեմ.
բայց ժամանակ հիմայ չունեմ.
առայժմ երթ մ արտաւնի,

յեղուց կանուխ ինձ մօտ արե:

Լու չբացուած ես վաղ առեի,
կանեց դռները ծեծեցի.

կրք դուրս եկաւ և ինձ տեսաւ.
զնա՛, որդի յեղուց արե:

Երկու շարած ես շարունակ
դարձայ նրան չար հրեշտակ.
կրք տեսնում էր, էս էր առում,
զնա՛, որդի յեղուց արե:

Յեղուցը ինձ շարած դառաւ,
նորա խօսքերը սիրես տարաւ.

համբերութիւնս (Յորայ արե),
միշտ լսելով յեղուց արե:

Յաւերիս մէկը հաղար դառաւ,
վերքս ինձի յիմարացաւ.

էլաւ ինչ որ խնդրեց արե,
չվերջացաւ յեղուց արե:

Սերքը երեսս դէմ արե,
ամեթ առածը դէն գրե.

ասացի՝ ով Իշխան արդիս
ի՞նչ էլաւ քո յեղուց արե:

Բանի՞ լսեմ՝ բառք արե՛
ախր էս է ամբողջ տարե.

որ ամէն օր ամէն դարձ
ասում ես թէ յեղուց արե:

Երկու կոշիկս մաշեցաւ,
կարկառեալ չի դիմացաւ,

քո տան շէմքը դնալով դալով
մաշեցի ես չարժիս նալով:

Բայց չհասաւ յեղուց արե,
օրն երկու ջեր՝ ամբողջ տարե.

հասաւ արե, ինչ քան կանի
թիւը խօսքիդ յեղուց արե:

Ի՞նչն բացաւ իրան բերան.
ամբողջ տարուայ վերջին լրման,

տապ պղի առեմ ահա՛,
այժմ վերջացաւ յեղուց արե:

Առցի, օրհնուիտ, դու Աղայ
այդ քաւ արածը ի՞նչ քան ա,

տարին բոլոր լրացաւ.
հաղիւ յեղուցը վերջացաւ:

Գլուխ տուի ես նորա տան
ցաւով կոծով յաղոցահան,
դարձայ նրանից ես անդարման
եկայ նստայ յիմ՝ աղքատ տան:

Յուս վերքս դարձաւ հաղար,
վայ իմ դլիի, առի տնամար,

արտասուեցով գիշեր ցերեկ
լայի գիւմ բաղդ թշուառ և հեղ:

Եսի ձեռս դրբուի մի նոր,
դոյն կարգացի ես ամէն օր

ինձ միտիւթար և սխիտիւթ
պատմաւեցաւ դողցես նոր նոր:

Սեր որդեղ լսեց հարիւր հաղար
և խրատուց յոյս բերկրարար
որդ յաւետ պարապի,

այն էր միտի ինձ միտիւթար:

Եւրպեցի զայն, առի նորն,
ցաւից դարակց չնկայ ես հօր

որով կարդալ գրել արագ
ուսայ, դարձայ այդ բանաւոր:

Յայնժամ ծոնեայ Եւրպին բան,
չյուսալ ընաւ ոչ մի յիշխան:

և չպարծել ի շուք փառայ,
այլ Եւրպին յուսով միայն:

Եւրպեցի զայն, առի նորն,
ցաւից դարակց չնկայ ես հօր

որով կարդալ գրել արագ
ուսայ, դարձայ այդ բանաւոր:

Յայնժամ ծոնեայ Եւրպին բան,
չյուսալ ընաւ ոչ մի յիշխան:

և չպարծել ի շուք փառայ,
այլ Եւրպին յուսով միայն:

Եւրպեցի զայն, առի նորն,
ցաւից դարակց չնկայ ես հօր

որով կարդալ գրել արագ
ուսայ, դարձայ այդ բանաւոր:

Յայնժամ ծոնեայ Եւրպին բան,
չյուսալ ընաւ ոչ մի յիշխան:

և չպարծել ի շուք փառայ,
այլ Եւրպին յուսով միայն:

Եւրպեցի զայն, առի նորն,
ցաւից դարակց չնկայ ես հօր

որով կարդալ գրել արագ
ուսայ, դարձայ այդ բանաւոր:

Յայնժամ ծոնեայ Եւրպին բան,
չյուսալ ընաւ ոչ մի յիշխան:

և չպարծել ի շուք փառայ,
այլ Եւրպին յուսով միայն:

Եւրպեցի զայն, առի նորն,
ցաւից դարակց չնկայ ես հօր

որով կարդալ գրել արագ
ուսայ, դարձայ այդ բանաւոր:

Յայնժամ ծոնեայ Եւրպին բան,
չյուսալ ընաւ ոչ մի յիշխան:

ԲԱՐՈՅՆԱՆ

Եւրպ

Գայլ և Կառնին

Գայլն մեանդամ մին ոչտար գտաւ,
դուին կողեց ջանին նստեցաւ.

խիտ ազահութեամբ հա կերաւ, կերաւ
բայց մէկ սուր ոսկոր բողբոջին կպաւ.

շատ որ աշխատեց մի հնարք ճարի,
և ճար չգտաւ, սուրն հանի.

ուրիշ կենդանեացն ողերս արկանի,
որ իրան օգտեն, խեղդուելից թափեն.

ամէնքն միտեղ երես դարձրին.
օգնութիւն հաճող չեղաւ խեղճ գայլին.

Թող ամբողջի, ասեն, այդ փուչ կենդանին,
իւր ազահութեան հասել է պատմին.

Թող մեռնի, կորչի անիծեալ հոգին
անմեղ ոչտարաց արեան ծարաւին:

Յայն կարուեց կենդանեաց մասին,
չպարծել ի շուք փառայ:

իրան յոյս բռնեց կռուին թռչունին.
առէ, կռուին եղբայր՝ քեզ մատաղ ընին.
ցաւիս զէր դարման, քո ցաւը տանին.
եթէ աղատես, քեզ վարձ շատ կուտամ,
և քեզ յաւիտեան կ'ընին բարեկամ,
եթէ կամենաս ձեռագիր կուտամ,
որ քեզ ճորտ դրուին և գերի դառնամ.
միայն թէ շուտով խղճմանք արա.
անիծած ոսկորն ինձմէն ուող արա.
այս քաղցր խօսքով կռուին խաբուեց,
օգնութիւն առնել շուտով յօժարեց.
երկար կըտուցն շտապով ձգեց,
գայլն բերանէն խեղդօղն հանեց,
յետոյ հատուցումն ուղել սկսեց
իւր լաւութեան, որ գայլին արեց:

Գայլն ապերախտ սաստիկ բարկացաւ,
իւր բարերարին դարձնի ուրացաւ.
կռուինին ասաւ կեանքդ քեզ տուի,
զնա՛ն ապերախտ խեղճդ տէր կացի.
երբ որ կտուցդ բողբոջիս մէջն եր,
գլուխդ ջարդել իմ ձեռիս հեշտ եր.
ապա բաւական հատուցումն է քեզ,
որ չմտքեցի քեզ ոչխարի պէս:

Եւրբ կռուինին մեզ կուտայ խրատ,
անգգամ մարդուց լինել միշտ զգաստ:
օգնութիւն չառնել անշնորհակալին,
որ վնաս խորհի իւր բարերարին.
չսեղ բնաւ մեղրաբերանին,
որ կու նմանի չար սատանային:

Սահառունի:

Եւրամէս:

Տանուտէր թափմանը մին աղքատ ողորմութիւն
ուղեց. և նա տերանելով նորա երկառասարգութիւնը և
անձին ուղղութիւնը, ազայ, չէ՞ն ամաչում, որ ողոր-
մութիւն ես ուղում: Դու պատճառ չունիս մաւրալու
և աղքատութիւն անելոյ, կարող ես երկրիդ քրանքովը
ճարել քո օրական հացը, եղ ի՞նչ բան է, որ քեզ
համար փեշակ ես սարքել, և առանց աշխատելոյ կառե-
նում ես ճրի ապրել. ես քեզ պէս աղքատին ողորմու-
թիւն չեմ տալ: Եւրամն պատասխանեց նրան, պա-
րն ես եկել եմ քեզանից ողորմութիւն խնդրել, և ի՞նչ
թէ խրատ կամ յանդիմանութիւն:

Հանելուկ:

Խիտ կատաղի տեղի գաղան
կերպարանօր գայլոյ նման,
ձայնիս խօսի մարդանման
մարդիկ խաբին արտաքս գան.
յառաջ փաղի սա նոյն ժամայն

առնէ. վնաս դէշ անպիտան.
սա դիպող միանգամայն,
թաթիւք փորէ դգերեղման.
սա զմանկունս ողորմի
ճիճիլով առնու սանի:

Սահառ:

Ի լազրիս 8 Համարի հանելուկն էր Գրիշ:

ԼՈՒԵՒՍԵԱՆԻ ԼՈՒՐԵՐ

փետր, 3, Թեղի մաղանդա:

ՄՈՍԿՈՒՆ:

Պաշտի Թեղի փութն 160, 150 և 147 մանէթ 6 և
7 ափս ժամանակաւ:

Եւրամայ Թեղն 150 մանէթ 6 ափս ժամանակ, և
125 մանէթ նաղրի:

ԳԵՐԵՆԱ:

Գարարող Թեղի փութն 70, 75 մանէթից մինչ 80
մանէթն նաղրի:

Համախու Թեղն իրա միջն 70, 75 մանէթից մինչ
80. մանէթն նաղրի:

Եւրամա Թեղն իրա միջն 80 մանէթից մինչ 120
մանէթն նաղրի:

ՈՒՏԵԼԻՐ:

Եւրաման:

Յորենի փութն 20 կոպէկ,
Գարին — — — 17 — —

ԵՐԵՒԱՆ

Յորենի փութն — — — 24 կոպէկ,
Գարին — — — 18 — —

Печатать дозволяется

Тифлисъ. Марта 4-го 1898 года. Ценсоръ И. Каптановъ.

Խմբագրէ Ստեփանոս Քաղանայ Ստեփանեան:

Ի Տպարանի Երանական Հրէկոր Դպրոցի Հայոց
ընծայելոյ ՂԵՂԱՆԿԱՆ ԼՂԱՅ ԳԵՐՈՂԱՅ ԼԵԾՐՈՒՆԱՅ:

ԹԻՖԼԻՍ: